

»Seikka siellä, toinen täällä»

1

Abstraktisen merkityksen omaavista kirjasuomen sanoista on *seikka* jäänyt vaille luotettavaa alkuperän johtelua. Lönnrotin suuressa sanakirjassaan esittämä viittaus saksan *Sache* ja ruotsin *sak* sanoihin ei tyydytä, vaikka vertailukohteiksi ottaisi jonkin mainittujen germ. sanojen etymologisista edeltäjistä, eikä Jalo Kalimankaan Virittäjässä 1946 129—133 julkaisemia »arveluja *seikka* sanan alkuperästä» voitane pitää muuna kuin hätävarana, jonka esittämisellä tutkija koetti virittää keskustelua tämän eristyneeksi jääneen substantiivin vaiheille. Päädyttyään vähän aikaisemmin käsitykseen, että *paikka* on *paja* sanan johdannainen, ks. Virittäjä 1945 409—411, hän halusi samalla tavoin kytkeä *seikka* ja *sija* sanat toisiinsa, vaikka häntä itseäänkään tuskin tyydytti tapa, jolla hänen oli pyrittävä tekemään uskottavaksi, että tähän johteluun sisältyvä muutos **sikka* > *seikka* on voinut käydä päinsä. Merkitys olisi hänen mukaansa kulkenut uraa 'sija, paikka' > 'ympäristö' > 'ympäristössä tapahtuva tai esiintyvä' > 'tapaus, asianhaara, asia'.

En kuvitelte löytäneeni puheeksiottamalleni sanalle etymologiaa, sikäli kuin tällä ymmärretään sanan saattamista sellaisten ainesten yhteyteen, jotka palauttavat sen johonkin kielen esivaiheeseen tai vieraaseen lainanantajakieleen. Sukukieliin päin en kykene laajentamaan näköalaa muualla kuin hiukan Aunuksen kulmalla. Sen sijaan koetan seuraavassa täydentää julkisuudessa nähtyjä tietoja *seikka* sanan käytöstä ja merkityksistä sekä opastamalla lukijan konkreettisille lähtöalueille kuitenkin luoda eräänlaista valoa *seikan* arvoitukseen.

2

seikka, jonka nykysuomi tuntee, puuttuu vielä Renvallin 1826 valmistuneesta sanakirjasta, eikä sen esiintymiä ole pantu merkille tätä aikaisemmasta kirjallisuudestaan. Sen ilmaantumista ja vanhimpia merkityksiä kirjasuomessa valaisevat seuraavat näytteet:

1. *seikka* 'tapaus, sattumus':

1829 OVS 29 Pöytään palattuansa selvitti herra vierailleen koko tapauksen alusta loppuun ——. Kaikki kuuntelivat ilolla tätä merkillistä *seikkaa*, joka pelkurimpaa miestä olisi tainnut pahemmin kohata'.

1831 OVS 15 Sarguemes nimisessä —— kaupunnissa, tapahtui, muutamia vuosia takaperin, merkillinen *seikka*. [Kerrotaan lystikäs petkutusjuttu.]

1836 LÖNNROT Meh. V 8 Hyvin kulkia uros [Lemminkäinen], millon suksilla, kullon veneellä, konsa reellä, konsa ratsulla, jo usein yhtyi kaikenlaisiin *seikkoihin*, joissa ainaki näytti miehen olevansa, jotta viimeen peljättiinki ——.

1836 TARVANEN AL 69 Toisen kerran tapahtu sille [laiskalle pojalle] juur saman syyn [nim. leväperäisyyden] kautta yhellainen *seikka* [että nim. myöhästyi ja jäi ilman osaansa].

1838 LÖNNROT kirje Keckmanille 1½ Minua naurattaa koko *seikka* [nim. että Mehiläisen ilmestyminen oli joutunut keskeytymään], esinnä: Helsingin Avisakonttorin huoltomuus ——, sitte: Maaherranki sopimaton kuvaus ——, viimeksi: Barckin oma miellettömyys, kun semmoisista *seikoista* kehtaa niin suuttua.

1840 Kanteletar II 324 Syksyllä *seikka* syntyi, Talven tullen työ tapahtui ——; Saivat miehet miekan alle, Terän kirkkahan kisahän, Rauan valkian varahan.

1848 Smtr 1 Monta muuta tämän laatuista [so. onnetonta, tuhoisaa] *seikkaa* [kuten tappoa, ryöstöä] saavat nämä tämmöset kummasti suvatut [vienankarjalaiset laukku-] kauppiaat vuoden pitkään matkaan. — 21 Sanotaan semmosen *seikan* [että kuu näkyy päivällä] merkitsevän hallaa.

(1854—) 1859 AHLQVIST MMV 4 Näin kuiva-kiskoisesti olen luetellut matkani juoksun sentähden, —— että en sitten enää tarvitse lukijata kuletella kylä kylältä kaikkein niiden *seikkojen* kautta, mitä matkalla on tapahtunut, joita, ehkä ne kyllä voisivat olla huivittavaiset lukea, monestakin syystä ei käy kaikkia kertominen.

2. *seikka* 'seikkailu, vaiheikas retki tms.':

N. 1837 KECKMAN sanakirjan ainekset *äfventyr* 'vaara, *seikka*'.

1850 LILIUS Lukemisto, sanasto *seikka* 'sak, angelägenhet (äfventyr)'.

1851 LÖNNROT Handlexikon 642 äfventyr —— *seikka*. Vrt. 618 rese-, vandrings- äfventyr 'matka, kulkuseikka'.

1853 EUROPAEUS Handlexikon *äfventyr* 'seikka, retki'.

1865 AHLMAN Lexicon *äfventyr* 'seikka, seikkailu': »han råkade ut för allehanda både löjlige och farliga äfventyr' hän joutui kaiken-lajisiin sekä naurettaviin että vaarallisiin *seikkoihin*».

1886 KROHN Suomal. Kansansatuja I I Paitsi varsinaisia eläinsatuja eli »Eläinseikkoja» on tähän ensimmäiseen osaan painettu »Eläinten syntyjä sekä luomistaruja». — III A. Eläinseikkoja. (Aventures d'animaux.) Vrt. KROHNin väitöskirjaan »Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta» 1887, jossa »Ketun *seika*» jne.

3. *seikka* 'pulma, pulatilanne, vaikeus':

1835 Kalevala 30: 154 Oi sie viisas Väinämöinen, Tietäjä iän ikuinen! Pyörrytä pyhät sanasi, Peräytä lauschesi, Päästä tästä pälkähästä, tästä *seikasta* selitä. (Kuten KAUKONEN on osoittanut, säe palautuu viime kädessä Lönnrotin 1833 Huotari Lulkaselta, 17-vuotiaalta ponkalahtelaiselta soutopojaltaan, kirjoittamaan kilpalaulannan toisintoon, jossa säe on täsmälleen samanlainen, ks. SKVR I 1 184, ja samanlaisena sen kirjoitti samalta mieheltä muistiin Borenius 44 vuotta myöhemmin, ks. SKVR I 1 184a, vrt. SKVR I 4, s. 1129. Yhdessäkään muussa saman runon vienalaisessa toisinnossa ei tätä säettä näytä olevan.)

1837 KECKMAN kirje Lönnrotille 11/5 Oulusta on kirjoitettu, että Sinä muutamassa kylässä Kuolan tienoilla olet ollut hengenvaarassa, mutta ei oikein selitetty, kuinka asian laita

oli. Varsin onnellinen, Jumalan kiitos! oli ettäs pääsit siitä pulakasta. Tahtoisin mielelläni kuulla, kuinka se oli se *seikka*.

1854 LÖNNROT Sairion K. 18 Semmoisia *seikkoja* [että joutuu vankilaan] tulee usein niillekin, jotka ovat kohtuullisesti viinaa ryyppäävinänsä.

1861 YRJÖ KOSKINEN Meh. 184 Minä luonnollisesti arvelin, että kyllä olisin muka omallakin avulla *seikasta* [nim. lontoolaisen katuvarkaan petkutusyrityksestä] selinnyt. Mutta en toki voinut olla ihmettelemättä poliisin tarkkuutta — —.

4. *seikka* '(tapahtumasarjan) vaihe, kohta':

1846 A. G. CORANDER LSKH 2 78 Tämän *seikan* päätetty [Porrassalmen taistelussa] ampuivat taas molemmin puolin tykki-niekat ja jääkärit aina kello 11 asti, jolloin — —. — — Niin jäi tämänkin toisen *seikan* perästä taas kaikki entiselleen.

1861 YRJÖ KOSKINEN Meh. 181 Käytyäni kesseli kädessä kaupungin läpitse — — pääsin pitkittä *seikoitta* tuohon hakemaani alukseen.

1891 FORSMAN Pakanuudenaik. nimistö 98 Mutta paitsi yksityisolijan ruumiillisista ja henkisistä ominaisuuksista sekä hänen elämänsä *seikoista* an otetuita lisä-, l. tunnusnimiä, löytyy toinenkin varsin tärkeä laji.

seikaton 'tapaukseton, vaiheeton':

1884 AHLQVIST Elias Lönnrot 6 Lönnrotin elämäkerta on, samoin kuin Runeberginkin, ulkonaisesti varsin *seikaton* ja yksinkertainen.

5. *seikka* 'yksityis- t. erikoispiirre t. -kohta, detalji':

1861 YRJÖ KOSKINEN Meh. 183 Tämän ystävyuden kaikkia *seikkoja* olisi pitkä luetella; ne vaihtelevatkin asian-haarain ja oman luonteesi mukaan.

1862 Maa-talomme 20 »No niin, hyvä rouva, se tulee sen päälle — —» [»No minkä päälle?«] »Oh, monen *seikan*.« »Sanokaattepa edes joku siihen kuuluva *seikka*.«

1863 CANNELIN Kreikan KO VI olenkin tässä esiin tuonut erinomattain vain sellaisia lause-opillisia *seikkoja*, joissa kreikan kieli poikkeupi latinan kielestä.

6. *seikka* 'asianhaara (kokonaisuuden kannalta huomioonotettavana tekijänä)'. Erittäin runsaasta aineistosta vain pari tyypillistä näytettä:

1847 TIKKANEN Smtr 2 Tämä *seikka* [että yliopistossa vaaditaan yleisiä alikutkintoja] estää monen jo kohta Korkiopistoon tultuansa antaumasta aivotussa virassansa tarpeellisiin opetus-aineisiin. — 44 Tämän ja monen muun tärkeän *seikan* puhuttuansa kaunis-kirjallisuutemme tilaisuudesta, lyöttäiksen Kirjottaja luvettelemaan ja näyttämään aineita kotoiselle romaani- ja novelli-kirjallisuudellemme.

1852 YRJÖ KOSKINEN Suomi 1851 29 *Ilman ja säidensuhta*. Tästä *seikasta* ei löydy minkäänlaisia tähtämyksiä, jotka keskiarvon antaisivat.

7. *seikka* 'asia (joka on kysymyksessä tai jota tarkoitetaan, edistetään jne.)', suuri määrä tapauksia, joita ei aina ole mahdollista erottaa äskeisistä:

1836 LÖNNROT Meh. I 15 lykkäämmä tulevaksi kuuksi koko kielen *seikan* [so. kieliastian, -kysymyksen pohtimisen].

1839 CAJAN SH 23 Kun Ruotsalaiset alkoivat pysyväisempätä valtaa Suomessa perustaa —, niin näemmä Karjalaisten vielä kauan aikaa yhtä *seikkaa* [so. yhteistä asiaa, tavoitetta, pyrkimystä] vanhain liittolaistensa [novgorodilaisten] kanssa ajavan.

(1857—) 1862 SALMELAINEN Pääsk. Pak. 2 p. 3 Kaikki tiedon haarat tutkii hänen alati

valpas ja vireä henkensä ja salaisimmatkin *s e i k a t* selittää hän järkensä johdolla. — 88 Tämä *s e i k k a*, että aurinko päivän pitkään näkyi yhä eri kohdalla taivasta — — johdatti vähitellen tiima-lautojen tekohon.

1862 Maa-talonmie 5 Kun kerta olimme joutuneet niin kauvas [maatalon etsimismat-kallamme], niin tahdoimme saattaa *s e i k a n* lopulle ja seurasimme johdattajaamme — — tiilikivi-muurille.

1891 FORSMAN Pakanuudenaik. nimistö 100 [Otsikko:] Sukunimien *s e i k k a* keski- ja uudella-ajalla (erittäinkin Suomen kansassa) [so. 'sukunimikysymys, -asia'].

8. *seikka* 'asianlaita, -tila':

1847 TIKKANEN LSKH 3 128 Tämmöinen on ollut *s e i k k a* yli koko maan, ja tuskin vielä nytkään on näiden sotain haavat täydeltään parantuneet.

1867 MFURMAN KKL 4 *S e i k k a* on siis sama kuin jos sanottaisiin: kyynärä ei enää ole kuin kolme korttelia pituudeltansa, mutta jokainen on velvollinen ottamaan sitä neljästä.

Kirjakielisen aineksen n. 60 vuoden varrelta tarjoama kehityskuva vaikuttaa varsin selväpiirteiseltä. Aivan siitä riippumatta, että joku toinen olisi kenties halunnut sijoittaa esitetyt näytteet erinäisissä tapauksissa toisin kuin minä, on kieltämätöntä, että johonkin aikaan tai hetkeen rajoittuvan *t a p a h t u m i s e n* merkitys on aluksi varsin tyypillinen: 'tapaus, seikkailu, pulmallinen tilanne jne.' Tietty affektisuus on myös nähdäkseni kuulunut asiaan, vaikka se on jo varhain ollut kalpenemassa. Yhdenjaksoisen tapahtumasarjan kuvaukseen kuulunut 'vaihe' näyttäisi sitten helposti tajutun tarkoittavaksi muunkin kuin kertovan esityksen 'yksityiskohtaa' tai 'erikoispiirrettä', lopulta varteenotettavaa ja vaikuttavaa 'asianhaaraa' tai yleensä vain 'asiaa, tilaa'.

Suomettaren n:oissa 16 ja 17 v. 1849 on Paavo Tikkasen kirjoitus »Muutamia *s e i k k o j a* maassamme». Sen sisällys on lähinnä kielipoliittinen, suomen kielen oikeuksia korostava ja ruotsin kielen loukkaamattomana pidettyyn välittäjäntehtävään kohdistuva. Nykyinen kirjoittaja otsikoisi: »Eräitä kotimaan ajankohtaisia kysymyksiä» tjs. Olen maininnut tämän tapauksen erikseen siksi, että arvelen juuri Paavo Tikkasen Suomettaren-kirjoituksilla olleen melkoisesti vaikutusta *seikka* sanan yleistymiseen ja sen merkitysisälön vakiinnuttamiseen 'asian, kysymyksen, asianhaaran, näkökohdan' aluelle. Hän kirjoitti esim.

1849 Smtr 6 [Viipurissa] niillä [nim. Savon ja Karjalan maalaistuotteilla] oisi luonnollisin myömäpaikka, jos ei tämän kaupungin talonpojan-kauppaa haittaisi sama *s e i k k a* kuin Oulua ja Loviisaa [nim. pystyvän kauppiassäädyn puute]. — — Meille on hyväntahtoisesti Pietarista lähetetty luotettavia tietoja tämän kaupan tilasta siellä. Ne niinkuin muutki tiedot vakuuttavat kummallisesta *s e i k a s t a* [nim. että muutama harva kauppias voi määrätä suomalaisten maalaistuotteiden hinnan]. — — Tämän ja monen muun yhtä vaikean *s e i k a n* tunnossa onki Suomen Hallitus tahtonut valvoa maamme etua Pietarissa, asettamalla sinne erinäisen Asiamiehen Suomen kaupalle — —. — 10 Vaan jos toiselta puolen katsastaa muita tähän [nim. pitäjien jakamiskysymykseen] säkeytyviä *s e i k k o j a*, luulemme olevan montaki syytä saada tämä asia tarkemman tutkinnon ja mietinnän alai-

seksi. — Yhtä ymmärtämätön *seikka* on seki, miksi palkatki ovat niin epätasaset, että yhdellä Kirkherralla ja Kappalaisella on julman suuri toisella suunnattomasti pieni palkka, vaikka — —.

Sana edellytettiin niin tutunomaiseksi suomea lukeville, että esim. Kalevalan ja Kantelettaren suomenkielisissä selityksissä ei pidetty tarpeellisena sen puheeksiottamista. Kuitenkin Lönnrot sisällytti sen 1849-vuoden Kalevalan »oudompien sanojen» luetteloon ilman selitystä (viite säkeeseen 3: 350, vrt. edellä puheenaolleeseen Vanhan Kalevalan säkeeseen 30: 154) ja 1862 julkaisemansa lyhennetyin Kalevalan sanastoon selityksin 'asia, tapaus' (tässä myös etymologiseksi tarkoitettu viite sanoihin *sak* ja *Sache*). Julius Krohn tulkitsi sen 1887 ilmestyneen Kantelettaren 3. painoksen selityksissä sanalla 'asia', vaikka oikeampi tulkinta (II 324) olisi oleva 'tapaus, sattumus', ks. edeltä. Ensimmäiset muunkieliset käännökset ovat kaiketi seuraavat: Lilius 1850 'sak, angelägenhet (äfventyr)', Eurén 1860 'ärende, omständighet, affär, sak, förhållande, bryderi', Salmelainen 1861 'omständighet, sak, ting, angelägenhet' ja Ahlqvist 1862 'omständighet, förhållande, svårighet'. Näin osoitettu merkitysalue — 'asia, asianhaara, asianlaita; seikkailu, pula, vaikeus' — vastaa aika tarkoin vanhemman kirjallisen käytännön nojalla muodostuvaa.

3

Sanan ensimmäinen käyttäjä oli valtaosalta itämurteiden taitajia, eikä tarvinne epäillä, että he ovat koonneet *seikan* kirjakielisen alkukuvan kotimurteidensa aineksista. Onkin aika ottaa tarkasteltavaksi, mitä myöhemmin suoritettu kansankielen sanavarojen keruu on tuonut ilmi.

Tässä — kuten ainakin tapauksissa, joissa kirjakieli on tehokkaasti vaikuttanut sanan yleistymiseen — on vaikeata aidon perinnäisen erottaminen myöhemmistä kerrostumista. Todentuntuisimpia ovat huudahduksen tai päivittelyn tapaiset sanonnat »Siinä on *monta seikka* a», »Asiassa on *monta seikka* a, ennenkuin — —», »Niitä on *seikkoja* monenmoisia» yms., joita tunnetaan sekä idästä (esim. Karttula, Nilsiä, Vuoksenranta) että hiukan lännempääkin (Laihia, Loppi). Hyvin tyypillisiä ja varmaan vanhaa perinnettä jatkavia ovat myös seuraavanlaiset johdatuslauseet yksityiskohtaisen selityksen tai selonteon sisältävän puheenvuoron alussa: »Se on nyt *sellainen seikka*, että — —», »Se on *semmoinen seikka*, jotta — —» tai »Se oli *semmoista seikka* a, kun — —», joita myös tunnetaan sekä itä- että läntisempienkin murteiden piiristä (esim. Ilomantsi, Nurmes, Tohmajärvi, Kitee, Kirvu, Sonkajärvi, Utajärvi, Luopioinen, Hämeenkyrö, Humpila). Huom. edelleen: »Siinäpä se *seikka* seisoo» (Kitee), »Soon sellais

s e i k k a sano Pukki-Matti» (Anjala), »S e i k k a on se jos Matti saa isältänsä rahoja, jotta pääsöö Amerikkaan» (Laihia). Näissä *seikka* 'tärkeä, ratkaiseva asia t. asianhaara'. Toisissa taas, kuten esim. »Siin olliikki sellane s e i k k a jott siin ol parraiks ast tietämistä» (Kirvu), »Kylläpä se tulj koko s e i k k a, ku mie en löyvä nyt työtä» (Kesälahti), »Mie aioin tulla teillen jo viime viikolla, mutta sitten tulikin semmonen s e i k k a eteen jotta en mitenkään piässyt» (Tohmajärvi), »Satuin semmoseen s e i k k a a n, kun sika söi evääni» (Kitee), »Siinä sitä on s e i k k a a ennen kuin siitä selviä» (Ilomantsi), »No niijjen [viljalaihoon päässeiden hevosten] kans s oon s e i k k a» (Kuusamo), »Kyllähän sen maksasi, vaan on s e i k k a semmonen, jotta ei oo rahhoo» (Kuhmoniemi) *seikka* on johonkin tavoitteeseen pyrkivän tiellä, vastuksena ja voitettavana, siis lähinnä 'vaikeus, vaikea asianhaara, pulma, este'. Astetta pidemmälle on ennätetty Vermlannin metsäsuomalaisten murteessa, jossa *seikka* luultavasti 'kiusan' t. 'kiusankappaleen' merkityksen tietä on muuttunut haukkumasanaksi: »Se or riktuva s e i k k a!» (paha riitelijä). »Oo siinä s e i k k a» yms. huudahduksia singotaan, kun suutahdetaan jollekulle. Itäkarjalainen *seikka* 'seikka, ahdinko, pula' (Jyväskylä), aun. *seikku* 'asia, pula, vaikeus' (Säämäj.) liittyvät Suomen puolelta tunnettuun. Tähän kohtaan niveltyy varmaan myös Utajärveltä muistiinpantu *seikka* 'velka': »Hyvähän sill on talo, vaim palijo sem pääll on s e i k k a a k i.»

Näin lieneekin tullut osoitetuksi, että 1800-luvulla alkanut kirjallinen käytäntö nojautui elävään kansankieliseen, ensisijaisesti itäsuomalaiseen traditioon. Sen piiristä huomattakoon vielä seuraavien johdannaisten tarjoama täydennys:

seikkoa (paikoin inf. *seikkoja*) 'selvitellä, sovitella (sotkuisia asioita, erimielisyyksiä), pohtia, vatvoa', mm. Pyhäntä, Pyhäjärvi Ol., Kiuruvesi, Iisalmi, Sonkajärvi, Pielavesi, Rantasalmi, Jääski. »S e i k o t a n p a s nyt Jussi niitä asjoita» (Iisalmi), »Pitäisj vielä s e i k k o j a siitä raja-ajan panosta» (Pielavesi), »Juoruämmät s e i k k o o asioita» (Jääski) jne. Tällöiseen johdannaiseen on *seikka* 'asianhaara, -laita, yksityiskohta' antanut luonnollisen lähtökohdan.

seikkailla on monivivahteisempi. Osassa tapauksia on merkittävä kuten edellisessäkin 'selvitellä (sotkuisia asioita), sovitella' (Sotkamo, Kuhmoniemi, Pielisjärvi), mutta erään tiedonannon mukaan itse asia voi *seikkailla* 'olla sotkuinen, vaikeasti selviävä' (Viljakkala). »Seikoille» näyttäisi olleen ominaista järjestyttömyys, sotkuisuus, sokkeloisuus. Aunuksen Säämäjärven *seikkaillakseh* merkitsee 'selkkautua t. olla ajattelemattomasti tekemisissä toisen kanssa', myös 'keskustella tarpeettomasti'. »Seikkoihin» nähtävästi takerrutaan, eikä niistä osata irtautua, — sitäkö on »seikkaileminen?» Muita eri tahoilta ilmoitettuja *seikkailla* verbin merkityksiä ovat 'kuljeskella, kulkea

kiertelemässä' (Kitee, Ilomantsi, Myrskylä), 'viipyillä, viivytellä' (Heinävesi) ja 'rettelöidä' (Heinola). Miten nämä niukasti valaistut tiedot lienevätkin sovitettavissa toisiinsa, varmaa on, että kirjakieleen päässeet *seikkailla* (Eurén 1860 'aftala en sak, drifva affärer'), *seikkailija* (Europaeus 1853 'äventyrare') ja *seikkailu* ovat kansankielen perua.

seikkautua on itäinen murrekana: »S e i k k a u t u i syrjäkylään tietömiä teitä» (Ilomantsi), siis nähtävästi 'harhautui, kulkeutui sattumanvaraisesti'. Säämäjärven *seikkavuo* merkitsee Ahtian mukaan 'selkkautua, sotkeutua, mutkistua'. »Seikkoihin» joutuminen lienee siis arvaamattomille teille, mutkiin, vaikeuksiin ja eksytyksiin joutumista. Salmin sanastossaan Pohjanvalo suomentaa saman murrekanan 'selkkautua, joutua seikkailuun'. Huom. edelleen *seikkavus* 'selkkaus' (Pohjanvalo); »s e i k k a v u z selgii» = 'sotku selviää' (Ahtia). Samaan tapaan Pohjanvalon tuntemassa murteessa *šeikoikas* 'seikkailukas', Ahtian mukaan taas 'mutkikas, rettelöinen (asia)', mutta myös 'toimielias (mies)'. Asiassa on siis »seikkoja», so. sotkuja, mutkia, vaikeuksia jne., mutta miehellä voi olla »seikkoja», so. toimia, tehtäviä, puuhia. Säämäjärven kansankielen mukaista on myös sanoa, että esim. pellan tai hampun valmistustyö on *seikkaz*, so. paljon vaivaa ja tekemistä aiheuttavaa, isotöistä. *šeikatoi* on samassa murteessa 'selvä, mutkaton' asioista, 'toimeton' ihmisestä puhuen. Myös *šeikatoi* mies on 'nuhteeton'.

Myös viimeksi esitettyjen aunukselaisten johdannaisten kantasana *šeikku*: *šeikan* tarjoaa monitahoisemman merkityskuvan kuin tähän mennessä puheena olleet suomenpuoliset. Säämäj. *šeikku* 'seikka, asia', mutta semmoiset esimerkkilauseet kuin »Šeikku selgii djälgimäi» = 'asia selviää viimein' osoittavat, että 'asia' on ennen selviämistään sotkuinen, mutkikas. Tämä tuo mieleen suomen murteiden merkitykset 'vaikeus, pulma, pula'. Sanotaan myös esim. »Ajjan šeikkoa loadiu toaz» = 'aidan t a p a i s t a tekee taas'. Joku »ajjan šeikaz on», so. aittaa panemassa, tai »kalan šeikaz», kalastamassa, aita- tai kala-asiassa, -työssä. »Midä tänäpäi šeikkoa ruvenemmo pidämäh?» . 'Asiasta' on tullut 'työ, toimi, homma'. Eräissä tapauksissa Ahtia selittää *šeikku* 'keino, konsti' jne. Yksi tapaus on pidettävä muista erillään, nim. *šeikku* 'joukko, sakkii'. Sen johdannainen on *šeikkoveh*, jonka Pohjanvalo salmilaisen näkökulmasta tulkitsee sanalla 'seikkailijajoukko'. Kyseessä on ilmeisesti kaksi kansanetymologiaan perustuvaa sekamuotoa. Oikeampi on *šeikkoveh*, joka kummassakin kyseisessä murteessa tarkoittaa suurenpuolesta joukkoa, Salmassa mm. 'puolue, ryhmä, sakkii, kopla'. Sen kantasana *šeikku*: *šeikan* 'joukko, sakkii' on venäl. lainasana: *šeika* 'joukkue, joukko, sakkii'. Onko tällä mahdollisesti ollut osaa *seikka* sanan merkityksen sävyttymiseen affektiseksi, saa jäädä ratkaisematta.

Perniöstä on M. A. Knaapinen v. 1929 lähettänyt sanatiedon *seikka* 'pärepihti'. Saman tunki jo Ganander, joka liitti sen Jusleniukselta saamiinsa samaa merkitseviin *seikko* ja *seikku* sekä neljänteen tuntemaansa rinnakkaismuotoon *seiko* («Aboice»). Gananderin oma selitys oli 'pärhållare, som brukas fast i wäggen', mikä sopi hyvin hänen etymologioivaan huomautukseensa »derivatur a seinä». Jusleniukseseen palautuva latinankielinen tulkinta 'furca seu pedunculus taedis tenendis', so. 'pärehaaru tai -jalka', näyttää kuitenkin osoittavan, että Gananderkin on tietänyt saman, minkä ns. »laitilalainen» sivukäsiala on lisännyt hänen tekstiinsä: »Seiko eli Seikku pruekatan myös omall kondillans laattijol seisomas.»

Nämä lounaissuomalaiset murreasut suhtautuvat toisiinsa tietysti siten, että *seikka*, josta on vähimmän levinneisyystietoja, on kantasana, *seikko* ja *seiko* ovat sen *i*-llisiä johdannaisia, jotka palautuvat asuun **seikkoi*; *seikku* edustaa johdannaistyyppejä, jonka silloin tällöin tapaa aikaisempien *oi*-loppuisten rinnalta. Kantasanan ja johdannaisten merkitysero on voinut aluksi olla sellainen, että **seikkoi* (t. *seikku*) on merkinnyt 'seikallinen, seikalla varustettu', vrt. *korva* ja *korvoi* ym. Jos »seikka» on ollut hyvin olennainen puoli asiaa, on johdannainen helposti voinut kehittyä kantasanan synonyymiksi — tai päinvastoin. Tältä kannalta ansaitsevat huomiota seuraavat selitykset: *seiko* 'pystyvä [so. pysty] jalusta johon tikkuaikana päre pantiin näyttämään' (Muurla), 'puu joka seisoi keskellä lattiaa, jota voi ylentää ja alentaa, päässä kaksi paria huulia, joihin päreet pantiin' (Merimasku), *seikku* 'pärepihdin irtonainen varsi, jossa olivat pihdin leuat' (Vampula), esim. »Sen sai ny-pätöp poiskis sen s e i k u n. Siin oli viis kuus niitä leuvvoja siinä s e i k u s a.» Edelleen on Karjalan kappelista seuraavanlainen selitys: »Muina mailmas s e i k u k s sanottin ku ol ristkonti ja sihem pantti pitk puu ja se nokas ol sit raarasep [= rautaiset] pihri kom pärep panttim palama.» Liedosta lähetetyn piirroksen mukaan jalusta liikkuvine osineen on *seiko*. Perniön museossa säilytetty *kynttölseiko* on piirroksesta päättäen tanakassa jalustassa ylös alas liikuteltava pysty varsi, johon niveltyy käsivarren tavoin kynttiläjalan kannatin. Ennen pärepihdin unohtumista on äänneasu *seiko* ollut levinnein. Siinä on lounaissuomalaiseen tapaan heikko aste aikaisemman *i*-loppuisen diftongin edellä. Sen alue on ulottunut melko yhtenäisenä Muurlasta ja Halikosta Merimaskuun, Kalantiin ja Laitilaan. Ylämaan sivustalta on sieltä täältä (esim. Marttila, Kiikka) ilmoitettu geminaatallinen *seikko*. Asu *seikku* tunnetaan pääasiallisesti Varsinais-Suomen ja Uudenmaan rajoilta (Suomusjärvi, Karjalohja, Sammatti, Pusula), mutta muuallakin, esim. Vampulasta ja Karjalan kappelista: »Seppä tuli s e i k k u seljäs, pani

Jaakoon jalan päälle» (Pusula). Laitilasta on merkitty viisasteleva sukkeluus: »Kyll *s e i k o* stä sanos, vaikke mittäm buhun.» Samasta pitäjistä on myös eräänlaiseen uskomukseen viittaava muistiinpano (Emil Kartanonperä 1927): »Kun vietettiin häitä morsiamen kotona, niin tuotiin sulhasenkin kotoa seikko. Kumman talon seikko sitten enemmän 'rikeerasi', niin siitä talosta oleva aviopuoliso sitten joutui 'huminahautaan'. — — 'Rikera niin ko Hintta *s e i k o* Heinikkala hääsälis'.»

Asiaa, tapausta, vaihetta yms. merkitsevän *seikka* sanan rinnalle on täten ilmestynyt täysin konkreettinen *seikka*. Satunnaista homonymiaa vaiko alkuperän yhteydestä johtuvaa?

Täydennettäköön ainesta seuraavilla, verraten vähän tunnetuilla lisäpiirteillä.

M. K. Kiesilän mukaan (1928) Suomenniemellä *seikku* 'valaistuspareen vääräksi kiertynyt karsi'. Yhteys edellä esitettyyn tuntuu ensi kuulemalta hieinan yllättävältä: »Ennen teurastivat tuvassa. Oli oltava pareenpitäjä, tulennäyttäjä. Palaessa pareesta jäi sysi. Jos pareenpitäjä oli laiska että ei niistänyt aikanaan syttä sanoivat N nimellä ota tuo sysi pois, toisinaan sanoivat ota tuo *seikku* pois. Usein pitkä sysi palaessaan kääntyi vääräksi.» Voi saada vaihtelun, että parepihdin nimitys on siirtynyt pareen välityksellä karrelle, mutta asiaa tarkemmin tuntematta ei päinvastaistakaan voi pitää mahdottona. Aineistoa on pyrittävä laajentamaan.

Kalle Uusitalo on v. 1936 muun asian yhteydessä ilmoittanut Ikaalisten murteesta harvinaislaatuisten tapauksen: *seikka* 'saitta, seiväs, vapa, seitti', esim. »Kuka siä menee *s e i k k a* olaalla?» Yliopp. Liisa Toivosen Hollolasta hankkiman tiedon mukaan ojankaivussa käytetyt linjamerkit ovat *seikkoja*, yks. *seikka*. Saman pitäjän murre-sanastossa on Katri Virran 1938 kirjoittama tieto: *seikka* 'tilapäisesti käytettävä seipäänpatkä', esim. »Kuhaj jonkuun *s e i k a n* saat asukses, kum mänet laukullev vahtimaan, ettei lehmät piesep pernamaahan». Näihin liittyy T. Paavosen 1904 Orimattilasta kirjoittama: *seikka*, »Kuivia männyn *s e i k k o j a*», so. kuivuneita, vielä pystyssä olevia pienenpuoleisia mäntyjä. Tämän ilmoitetaan olevan murteessa yleinen. Hämmäläisalueen kahdelta sivustalta on siis tavoitettavissa seivästä, saittaa, pienehköä pystyyn kuivunutta mäntyä merkitsevä *seikka*. Nämä tapaukset oikeuttavat tässä yhteydessä muistamaan Eurénin sanakirjan tuntemaan *seikki* 'lång stör, stavra'.

Hiukan mitättömämpi puu, so. oksa, varpu, tikku, sisältyy Gunnar Tuomisen Heinolasta 1917 kertomaan: *seikka* t. *seikko* on kylväjän merkki, tavallisesti jokin oksa, varpu tai puupalikka (siis 'sitkaintikku'), esim. »Pistät tohos *s e i k k a*, että osaan kylvie». Ja yhä vähäisemmäksi kutistuu *seikka*, kun se yhdynnäisessä *seikkaperse* tarkoittaa vihnettä tai vihneentynkää. Hilma Ritva

kirjoitti 1930 Lempäälästä: »Semmoset jyvät kun jyviin niinkun ohriinkin jäi tähäästä vihne kun ei kaikki lähteny tappaessa pois niin niitä semmosia jyviä sanottiin *seikka perseiks* ja häntäperseiksin.»

Tässä yhteydessä mainittaviksi sopivat edelleen ensi havaitsemalta oudostuttavat Suur- ja Tytärsaaren murteiden *seikka* 'hylkeen häntä l. sapa' sekä Haapasaaren *seikka* 'hylkeen takaraajat'. Tässä lienee kysymys muotoassosiativisesta peitenimestä, jommoisia hylkeenpyytäjät mielellään käyttävät.¹

Jäljellä on sananparren tapainen sanonta »seikka siellä, toinen täällä», jota vanha kansa on käyttänyt eri yhteyksiin sovitettuna harvakasvuisesta, huonosta viljasta tai heinästä. Alue on ehyt: Sysmä—Luopioinen—Kärkölä—Heinola. Pellossa ei ole muuta kuin »*seikka siellä, toinen teällä*» (Sysmä) tai »*seikka siel, toinen tääl*» (Kärkölä). Hollolasta on merkitty sekä »*seikka siäl, toinen tiäl*» että »*seikko siel jne.*». Itissä sama toteamus voidaan pukea toisenkinlaiseen asuun: »Paljast *seikka a kasvaa koko pelto*» (kerääjä käsittänyt että on kysymys 'paljaasta timoteihinästä'), »Nii huono *seikka a toi heinä*». Ettei tämä merkitystapaus ole mitenkään yllättävä, selviää, jos rinnastamme sen muutamiin *piippa* sanaa koskeviin tietoihin. Yleisimmin tämä sana merkitsee mitätöntä kortta, esim. huonosti kasvanutta, lyhyttä ja hentoa viljan tai heinän kortta: »Ei siälä heinää ok kum muutama piippa» (Hattula), mutta esim. Ruskealassa *piippa* on 'n. 50—70 sm:n pituinen katkaistu puunoksa, joka pistetään maahan pystyyn merkiksi'. Metaforisesti myös lapsen sormi voi olla *piippa* jne. Murteittain (esim. Haapavedellä) toinen sana, *vali*, merkitsee sekä 'heinänvarsi' että 'puunrunko'.

On varsin luultavaa, että kaikki tähän mennessä esitetyt esineellisen *seikan*, *seikon* jne. tapaukset kuuluvat toistensa yhteyteen. Yhdistävä merkitys on voinut olla '(pituutensa suhteen ohut) seiväs, puunhaarukka, oksa', josta yhtäällä on kehittynyt tarkka teknillinen termi 'pärepihti' (sen jalka?), toisaalla sarja väheksyvänsävyisiä seipäiden, saittojen, keppien, tikkujen, jopa korsien nimityksiä. Mikään ei silti estäne lähtemästä viimeksimainituista vähäpätöisistä ja näkemästä merkityssarjassa objektin koko kasvavana. Se lisämerkitys, joka vilahdi ohitsemme Kalle Uudentalon ikaalislaisesta tiedosta: *seikka* 'seitti' on sensijaan omiansa saattamaan tarkastelijan ymmälle. Lyhyttä ilmoitusta ei voida tulkita muulla tavoin, kuin että siinä tarkoitetaan 'hämähäkinverkkoa'. Uudentalon tieto saa näet vahvistusta muista

¹ Ks. NIRVI Sanankieltoja 163—194, erityisesti s. 189. — Eräissä savolaisissa lemmenostoloitsissa *seikka* 'membrum genitale viri', ks. SKVR VI 6065 (Joroinen), IX 4 1502 (Rautalampi), *seikko* id. VI 6085 (Leppävirta), 6098 (Pielavesi). Toisoinnoista tapaa tältä kohden mm. sanat *seiväs, seippo, seipo, seppo, seppä, seppi*. Gananderilla ja Renvalliilla *seipo* 'penis'. Epäilemättä *seikka* 'seiväs' tässäkin eufemismi.

samansisältöisistä: *seikka* 'hämähäkin seitti' Hämeenkyrö, Ruovesi, Iitti, Kymi, *seikki* id. Suoniemi, Mouhijärvi, Asikkala, *seikkä* ja *seikk* id. Kymi. Lönnrotin Lisävilkossa *seikka* ~ *seikki* ~ *seikkä* 'spindelväf', joten ei voi olla kysymys aivan tämänpäiväisistä sekaantumamuodoista. Esim. Kymistä: »Ja vähä liuhrottih *se i k a t* pois laupioist», »Niuhää siä kurot kun hämähäkin *se i k k ä*», »Siäl ol *se i k k o o* nurkat täysi». Iitistä on merkitty muistiin vuorosana »Mistäs siä nyt tollast *se i k k a a* olet saanukkih?» (nim. huonoo, heikkoa kangasta puvuksesi). Hämähäkin seittiin lienee tapana verrata harsomaista kangasta yleisemminkin. Huomiota herättää, että nämäkin tiedot ovat peräisin samoilta hämäläismurteiden sivustoilta kuin *seikka* 'seiväs, saitta jne.'.

5

Ennenkuin herätän kysymyksen kaikkien esitettyjen tapausten mahdollisesta yhteen tai erilleen kuulumisesta, mainitsen aineiston täydellisyyden vuoksi vielä kaksi asiaa.

Ensiksikin tunnetaan Nurmosta ja eräiltä muilta Etelä-Pohjanmaan paikkakunnilta *seikas*-nominatiivia edellyttävä sanonta »sen *se i k k a h a k k i*», so. oli kaikenlaiset, oli — tarpeettomastikin — monia henkilöitä, oli pekat ja paavot. Sanonta leimataan eräissä tiedonannoissa väheksyväksi. Johto-opillisesti **seikas* sopisi olemaan adjektiivi, joka suhtautuisi asuihin *seikka* ja *seikku* samoin kuin esim. *raikas* suhtautuu Lönnrotin tuntemiin *raikka* 'vahva, moninkertainen kaiku, kajahdus' ja *raikku* 'kajahdus, kaiku; räikky'. Tapaukseen ei voi paljon perustaa.

Toiseksi on mainittava, että kaikkia esille tulleita sanamuotoja tavataan myös nimistön aineksina. Joukossa on sekä luonnonpaikkojen että tilusten ja asumusten nimiä. Toistaiseksi on mahdotonta ratkaista, kumpi missäkin tapauksessa, luonto vai siinä toimiva ihminen, on herättänyt nimet *Seikka*, *Seikku*, *Seikko* jne. Luettelo muodostuu seuraavantapaiseksi:

Seikka, saari Ähtärin Niemisjärvässä (siinä on mm. vanha hauta); saari on karttakuvasta päättäen pieni, kapea; toisintonimenä *Seikansaari*. — *Seikka*, mäkikangas, kuiva ja metsäinen, Pyhäjärvellä Ol., tämän toisintona *Seikanmäki*. Edelleen *Seikka* talo ent. Lumivaaran pitäjässä.

Seikan on alkuosana lukuisissa nimissä etup. itä- ja pohjoismurteissa: *Seikanranta* Ylivieskassa, *Seikansuo* Vieremällä, *Seikanmäki* (ks. edeltä) ja siinä *Seikanhauta*, vanha, jo metsänpeittämä tervahauta Pyhäjärvellä Ol. (muinainen tervanpolttaja, johon kenenkään oma muisti ei yllä, olisi muka ollut *Seikka* nimeltänsä), *Seikansaari* (myös *Seitansaari*) Viitasaarella, *Seikkaniemi*

Karttulassa, *Seikansaari* (ks. edeltä) Ähtärissä ja sen lähellä Hokkasen talon maalla v. 1766 *Seikan Peldo*¹, *Seikanlähde* Kangasniemellä, *Seikan pelto* Mikkelin pitäjän Väänälässä ja *Seikantie*, niitty saman pitäjän Vanhassamäessä, *Seikanlampi* Mäntyharjussa. Näiden lisäksi ainakin Hattulassa *Seikanhaka* ja *Seikanmoisio*, pelto. Peltojen, hakamaiden ja niittyjen nimissä *Seikan* tuntuisi luontevimmin viittaavan henkilöön, eikä mikään estäne useimmissa muissakin tapauksissa tulkitemasta nimen syntyä samoin.

Seikkala, talo Sysmän Joutsjärven kylässä.

Seikku on pitkänomainen pieni saari Kokemäenjoessa nyk. Porin kaupungissa, tunnetaan varsinaisesti yhteydestä *Seikun saha*. Saaren vieritse virtaa kapea *Seikun juopa*. Eräässä v. 1663 tehdyssä kartassa nimen asu Seuko, asiakirjassa v:lta 1756 saaria on kaksi, Lillseikku ja Storseikku, ks. J. W. Ruuth, Bjerneborgs stads historia, ss. 102, 190. — *Seikku*, suku Loimaalla.

Seikunmaa, kylä (?), Loimaan Kojonperä; *Seikun juopa*, ks. edeltä.

Seikkula-niminen talo Kuusamossa, Lohtajalla, Lapissa Tl., Merimas-kussa. Sama sukunimenä mm. Kalajoella.

Seikkunen, talo Rovaniemellä.

Seikko, talo Pielavedellä. *Seikonlahti*, lahti Puumalassa, *Seikonketo* ja *-suo* Pyhässäranassa. *Seikola* talo Laitilassa. Lisäksi on A. V. Koskimiehellä *Seikkola*, talo Sysmässä, luultavasti sama kuin edellä *Seikkala*.

6

Aines on kieltämättä kirjavaa, eikä siitä käy rakentaminen kiistatonta kehityskuvaa. Jonkinlaisiin päätelmiin on kuitenkin uskaltauduttava. Sekin mahdollisuus on muistettava, että kysymyksessä ei olekaan yksi ainoa *seikkapesye*, vaan »seikka sieltä, toinen täältä» eri lähteistä. Kalima taipui (mp.133) erottamaan merkitykset 'huono heinä', 'harva kasvu' (virhepäätelmään perustuvia molemmat) ja 'hämähäkinverkko' siitä *seikasta*, jonka yleiskielemme tuntee ja jonka kantamerkitukseksi hän päätteli 'asianhaara, olotila, tapaus'. Samalla tavoin kuin hän jäseni viimeksimainitun perussanaan *sija* ja johtimeen *kka*, voisimme nyt kenties erottaa aikaisemmin huomaamatta jääneen seivästä jne. merkitsevän *seikka* sanan muista ja päätellä sen joko *seiväs* sanasta tai murt. *seiju* 'pitkä ja hoikka seiväs tai salko' (Valkeala), 'ohut sauva, pitkä keppi' (Lemi), *seijukka* 'suuri vitsa' (Sakkula) sanojen rinnalle kehittyneeksi johdannaiseksi, samaan tapaan kuin *veli* sanan rinnalle on kehittynyt *veikka*, *veikko*; vrt. edelleen *neikka* 'neito', *riekko* 'happamaton, rievä' (esim. piimä, kalja, taikina, leipä), *vuokko* 'anemone, murt. v u o h e n s i l m ä y m.', *häkkö* t. *häkki* 'härkä, härkämullikka' jne. Tähän mahdollisuuteen palaan

¹ MARTTA HOKKASEN laudaturkirjoitus v:lta 1950 paikannimiarkistossa.

vielä kirjoitukseni lopussa. Liian hätäisesti seiväs-*seikan* erottamiseen muista ei kuitenkaan ole turvaututtava. Nostaahan tutkimus jatkuvasti näköpiiriimme sanoja, joiden abstraktinen merkitys on kehittynyt konkreettisesta, joten on täysin aiheellista harkita, mitä yhteen punomisen mahdollisuuksia esitettyjen sanojen ja merkitysten kesken ehkä sittenkin voisi olla olemassa.

Asiaa, asianhaaraa jne. merkitsevän *seikan* oikean luonteen paljastamiseksi haluaisin tähdentää havaintoa, että »seikkoja» on tavallisesti monta saman kokonaisuuden piirissä, vaikka niistä vain yhdelle tai harvalle omistetaan huomiota tärkeänä, johonkin ratkaisevasti vaikuttavana, usein nimenomaan vaikeuttavana tekijänä. Näinhän on laita sekä kansankielessä että kirjallisen käytön alkuvaiheissa. Valaiseva on ristijärveläinen sanonta »Sinä et tiijäk kun kaksi assieta ja seikan kolomannetta». »Seikat» ovat 'asian h a a r o j a', ne eivät ole itse asia. Ajallisesti järjestyneessä tapahtumien virrassa ne ovat 'vaiheita', erillisiä 'tapauksia' tai 'sattumuksia', jotka erottuvat muista. Salmin murteen *seikoikas* 'seikkailukas', Säämäj. *seikoikaz* 'mutkikas, rettelöinen' panevat aavistelemaan, että »seikoiksi» nimitettyihin sattumuksiin on ainakin eräillä tahoilla liittynyt jännittävyuden (vaaran, uskalluksen jne.) affektinen momentti. »Seikkoihin» helposti sotkeutuu, niitä on vaikeata pitää selvässä järjestyksessä. Huom. edelleen yleiskielen *seikkailla*, joka omalla tavallaan vahvistaa sanottua, myöskin vaikutelmaamme perussanan tarkoitteen esiintymisestä kuin nikamina sattumusten sarjassa.

Ellen olisi edelliseen jo punonut tiettyä konkreettismerkityksistä murremateriaalia, voitaisiin pelkän kuvittelun tietä eksyä varsin erilaisiin konkreettisiin metaforiin, joilla kenties olisi ilmaistu suuremman kokonaisuuden tärkeätä yksityiskohtaa tai vaihetta, esim. 'polvi, nivel, solmukohta'; 'pykälä, porras, askelma'; '(tien) haara, mutka, perukka, pohjukka'; 'viitta, rasti, merkki t. näiden väli'. Tosiasiallisesti on tarjolla

A *seikka* a. 'pärepihti', b. 'seiväs, saitta, keppi, oksa, varpu, korsi, vihne', c. 'hylkeen sapa t. takaraajat'; olen jo edellä ehdottanut nämä johdettaviksi yhteisestä 'pituutensa suhteen ohuen puunhaarukan t. oksan' merkityksestä, vaikka myös esim. 'pienen korren, piikin tms.' merkitys olisi voinut antaa alkuaiheen muille.

B *seikka* 'hämähäkin seitti'.

C *seikko* a. 'pärepihti', todennäköisimmin irtautuma yhdyssanasta **seikkoipihti*, so. '»seikkallinen» pihti, jalustallinen pihti', b. 'sitkaintikku' (< 'pieni »seikka», »seikkanen»), 'korsi'.

D *seikko* 'hämähäkin seitti'.

E *seiko* 'pärepihti', kuten C a.

- F *seikku* a. 'pärepihti', luultavasti irtautuma yhdyssanasta **seikkupihti*,
 b. 'valaistuspäreen karsi' (< 'mitätön »seikka«').
 G *seikkä* 'hämähäkin seitti'.
 H *seikki* 'pitkä seiväs, sauva', edellyttänee kantasanaa *seikka*, on voinut saada vaikutusta sanasta *teikki*.
 I *seikki* 'hämähäkin seitti'.

Jos merkitysryhmässä A b. ohuuden aspekti on — kuten uskon — primäärinen ja »seikan» mielikuva on kehittynyt pienenkokaisen ja vähäpätöisen suuntaan, voidaan merkitys 'seitti' (B D G I) — käsitettynä hämähäkin kehräämäksi pitkäksi ja ohueksi siimaksi — varsin hyvin yhdistää 'korsioksa-saitta jne.' merkitykseen. Täten olisivatkin kaikki konkreettiset »seikat» johdettavissa samasta kannasta. Mieleeni on pyrkinyt ajatus, että alkukuvaan on lisäksi kenties kuulunut kyseisen esineen (vast. kyseisten esineiden) töröttävä, sojottava asento, jommoinen esim. metsässä liikkuvalla on haitaksi, eksytykseksi. Merkityssuhde olisi toisin sanoen ollut samantapainen kuin äsken mainitun Lemminkisen murteen *seiju* 'ohut sauva, pitkä keppi' ja tämän adessiivin *seijulloa* 'sojollaan': »Se puu ku ol seijulloa sinne etiepäi» (nim. aiturihavosen jalkojen välitse kaulaan kiinnitetty puu), »Joku puu (ei kasvava) on seijullaan, liian pitkällä ihmisten tiellä.» Pidemmälti ei olekaan tarpeellista esitellä mahdollisuuksia, miten *seikka*, jonka konkreettinen tarkoite on ollut oksa, keppi, saitta jne., on voinut saada esim. 'merkin' (huom. 'sitkaintikku', 'ojurin linjamerkki'), 'viitan' tms. merkitystehtävän.

Ajatukseni on, että *seikassa* »tikusta» on tullut »asia». Joko häiritsevää tai vartavastaiseksi viitaksi valittu »seikka» on ollut tien tai matkanteon tärkeä 'yksityiskohta', 'asianhaara', joka on vaatinut huomiota osaksensa. Paikkasuhteiden »seikka» on kehittynyt myös aikasuhteiden »seikaksi», siitä on tullut 'tapaus', 'vaihe'. Verraten myöhään 'asianhaara' on antanut sijaa tulkinlalle 'asiantila' ja 'asia, kysymys'.

Rakennetyypinä *seikka* näyttäisi olevan sijoitettavissa siihen puolittain deskriptiivisen luonteensa säilyttäneeseen ryhmään, johon sen lisäksi lukisiin mm. sanat *haikka* 'niemi, kannas, kärki'¹ ja *häikkä* id., edelleen *saikka* 'stång, stör', *saikko* 'tanko, puikko, kärki'², *säikkä* mm. 'sandrefvel, sandbank: rad, räck, sträck, ramsa', *soikka* mm. 'soukka', *puikko* 'liten käpp, stång, sticka, pinne jne.', *huikka* substantiivina 'kärki', adjektiivina 'hoikka', *hoikka*³. Toiset näistä lienevät »johtamattomia», mutta eräiden kohdalla ky-

¹ Esim. Antero Vareliuksella *haikka* sekä 'niemi', että 'esineen kärki'.

² Antero Varelius käytti tätä sanaa selittäessään ukkosenjohdatinta, esim. »Semmoisen mitalli-saikko on hyvä terävänä, kuin neula» (Enon Op. I 82).

³ Tämöisten muoto- ja merkitysparalleelien valossa voitaisiin saaria ja niemiä tarkoittavat paikannimet *Seikka*, *Seikansaari*, *Seikkaniemi* ja *Seikku* palauttaa appellatiiveihin, joissa *seikka* ehkä olisi erikoistunut tarkoittamaan pitkänomaista, kaitaa, kärkeen huipentuvaa saarta tai särkkää'.

symykseen tulee jäsentyminen kantasanaan ja johtimiin. Huom. esim. *soikka*, joka ilmeisesti on *sojo*, *sojottaa* -pesyeen jäsen ja josta on vuorostaan johtunut *soikottaa*, *soikkia* ym.¹. Niinpä ei ole olemassa muodollisia esteitä *seikka* sanan liittymiselle edellä pari kertaa mainittuun *seiju*-kantaan. Kuitenkaan en pitäisi tätä johtelua välttämättömänä, vielä vähemmin varmana.

MARTTI RAPOLA

Sur l'origine du mot *seikka*

L'origine du finn. *seikka* 'circonstance, chose, fait, affaire', qui a un sens abstrait, est restée obscure même malgré les explications de Jalo Kalima (Virittäjä 1946, pp. 129—133, résumé p. 203), qui voulait y voir un dérivé de *sija* 'lieu'. Pour des raisons phonétiques, cette explication ne peut pas être admise. Les renseignements donnés par Kalima sur l'apparition de ce mot dans la langue populaire et dans la langue littéraire du XIXe siècle étaient, eux aussi, loin d'être complets.

Dans le finnois littéraire, *seikka* ne se rencontre qu'à partir d'environ 1830. Durant plusieurs décades il voulait dire généralement 'événement', 'aventure', 'situation compliquée', 'difficulté', 'phase'; 'détail', 'circonstance', 'état de choses'. Ces significations correspondent en premier lieu à celles qu'il a dans les parlers de l'Est, où il désigne surtout 'un détail difficile', 'difficulté', 'problème'; 'circonstance importante ou décisive'. Des dérivés de *seikka* sont *seikkaa* 'démêler (ce qui est embrouillé), discuter'; *seikkailla* 'démêler (ce qui est embrouillé)' ou 'être enchevêtré', 'rôder, lambiner'; *seikkautua* 's'égarer, tomber dans une situation délicate'.

Dans les parlers de l'Ouest, *seikka* et quelques-uns de ses dérivés ont un sens concret: *seikka* ~ généralement *seikko* ~ *seiko* ~ *seikku* 'pince de latte d'éclairage' (suivant quelques informations surtout 'le manche vertical d'une pince de latte d'éclairage, qu'on peut baisser et monter'); *seikka* 'pieu, perche longue et mince, bâton, branche,

rameau sec, brin, barbe de l'épi'; *seikko* 'bâtonnet servant de marque dans un champ qu'on vient de semer'; *seikki* 'pieu long, bâton'; *seikka* ~ *seikko* ~ *seikkä* ~ *seikki* 'toile d'araignée'. Ce dernier équivalent ne manque pas de nous étonner. On pourrait cependant le rattacher à 'perche longue et mince, brin', etc., supposé que l'aspect de la ténuité et celui de la longueur aient été également décisifs pour ces significations-là; 'toile d'araignée' aurait pu se développer de 'fil d'araignée'.

L'auteur estime que le *seikka* original et concret a désigné 'quelque chose de très mince par rapport à sa longueur'. On pourrait le rattacher au *seikka* plus abstrait des parlers de l'Est et de la langue littéraire, à condition qu'à l'idée du *seikka* concret se soit joint, de bonne heure, celle d'inconfort, d'obstacle (p. ex. épine, branche ou, dans la forêt, petit arbre aux rameaux denses, etc.). Dans les immenses forêts de la Finlande, les arbres du fourré qui avançaient leurs branches au bord du sentier étaient à même d'égarer le voyageur et de lui barrer le chemin, mais d'autre part, ils pouvaient lui servir de poteaux indicateurs. Les rapports morphologiques et sémologiques entre le verbe dialectal *seikkaa* (<*seikkoi-) 'démêler, discuter' et le mot radical *seikka* seraient à peu près les mêmes que ceux qui existent entre *tutkia* 'examiner, sonder, scruter' et son radical dialectal *tutka* 'pointe (d'un bâton ou d'une branche)'.

MARTTI RAPOLA

¹ Lisäainesta Hakulisella Studia Fennica I 13—16.